

NÜMUNƏNİN PEDAQOJİ ƏHƏMİYYƏTİ: İBTİDAİ SİNİF ŞAĞİRLƏRİNİN TƏRBIYƏSİNDƏ ROLU

F.E. Ağayeva

Azərbaycan Universiteti, Ceyhun Hacıbəyli, 71, Bakı, Azərbaycan

e-mail: Fidan.Aghayeva@au.edu.az

Xülasə. Bu məqalədə nümunənin pedaqoji əhəmiyyəti və onun ibtidai sinif şagirdlərinin tərbiyəsində rolu araşdırılır. Müəllim, valideyn və ictimai mühitin təqdim etdiyi davranış modellərinin uşaqların sosial-mənəvi inkişafına təsiri nəzəri və praktik baxımdan təhlil olunur. Psixoloji nəzəriyyələr – Banduranın sosial öyrənmə nəzəriyyəsi, Piagetin kognitiv inkişaf nəzəriyyəsi və Viqotskinin sosial inkişaf yanaşması – nümunənin tərbiyəvi mexanizmlərini izah edən əsas elmi çərçivələr kimi təqdim edilir. Məqalədə həm milli pedaqoji ənənələr, həm də müasir təhsil sistemində nümunənin tətbiqi yolları göstərilir.

Açar sözlər: Nümunə, pedaqogika, ibtidai sinif, tərbiyə, sosial inkişaf.

Giriş

Müasir pedaqogikanın əsas istiqamətlərindən biri uşağın şəxsiyyətinin formalaşması və sosial-mənəvi dəyərlərin mənimsənilməsidir. Bu prosesdə nümunənin rolu danılmazdır. Nümunə, pedaqoji nəzəriyyədə və praktikada tərbiyəvi təsirin ən güclü vasitələrindən biri kimi qəbul olunur. İbtidai sinif şagirdləri üçün nümunə yalnız nəzəri göstəriş və ya abstrakt qayda deyil, həm də gündəlik həyatın konkret davranış formasıdır. Uşaqlar bu yaş dövründə daha çox müşahidə, təqlid və emosional təsir vasitəsilə öyrənirlər. Ona görə də onların qarşılaşdığı nümunələr şəxsiyyətin formalaşmasında həlledici rol oynayır.

İbtidai sinif dövrü uşağın psixoloji inkişafında kritik mərhələdir. Bu mərhələdə şagirdlərdə sosial münasibətlərə baxış, mənəvi keyfiyyətlər, əmək mədəniyyəti və ünsiyyət bacarıqları formalaşır. Müəllimin şəxsi davranışı, sinifdəki münasibətlər, ailə mühitindəki nümunələr və ictimai həyatın təqdim etdiyi modellər uşağın tərbiyə prosesində bir-birini tamamlayan amillərdir. Müəllim yalnız bilik verən deyil, həm də davranış nümunəsi göstərən şəxsdir. Onun sözləri ilə əməlləri arasındakı uyğunluq şagirdlərdə etibar yaradır və tərbiyəvi təsiri gücləndirir.

Nümunənin pedaqoji əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, o, abstrakt anlayışları konkret davranış formaları ilə əlaqələndirir. “Hörmət”, “məsuliyyət”, “ədalət” kimi dəyərlər yalnız nəzəri izahla deyil, gündəlik nümunələrlə uşağın şüurunda möhkəmlənir. Bu baxımdan nümunə həm tərbiyəvi təsirin əsas vasitəsi, həm də pedaqoji prosesin təməl prinsiplərindən biri kimi çıxış edir. Müasir psixoloji tədqiqatlar göstərir ki, uşaqların davranış modelləri daha çox müşahidə olunan nümunələrdən qaynaqlanır. Albert Banduranın “sosial öyrənmə nəzəriyyəsi”

bu baxımdan xüsusi əhəmiyyət daşıyır: uşaqlar davranışları müşahidə edir, onları təqlid edir və nəticədə həmin davranışlar onların daxili dəyərlər sisteminə çevrilir.

Azərbaycan pedaqoji ənənəsində də nümunənin rolu hər zaman yüksək qiymətləndirilmişdir. Klassik pedaqoqlar – M.F. Axundzadə, Ü.Hacıbəyli, S.Vurğun və digərləri öz əsərlərində müəllimin şəxsiyyət nümunəsinin tərbiyədəki əhəmiyyətini vurğulamışlar. Müasir dövrdə isə bu məsələ daha da aktuallaşır, çünki qloballaşma, informasiya bolluğu və sosial şəbəkələrin təsiri uşaqların davranış modellərinə müxtəlif istiqamətlərdən təsir göstərir. Bu şəraitdə müəllim və ailə nümunəsinin gücü uşağın sağlam mənəvi inkişafı üçün mühüm şərtə çevrilir.

İbtidai sinif şagirdlərinin tərbiyəsində nümunənin rolu yalnız fərdi davranışların formalaşması ilə məhdudlaşmır. O həm də sosiallaşma prosesinin əsas mexanizmlərindən biridir. Uşaqlar sinifdə, ailədə və ictimai mühitdə gördükləri nümunələr vasitəsilə cəmiyyətin qaydalarını, dəyərlərini və normalarını mənimsəyirlər. Bu mənimsəmə prosesi onların gələcəkdə cəmiyyətə inteqrasiyasını asanlaşdırır, sosial münasibətlərdə uğurlu iştirakını təmin edir.

Beləliklə, nümunənin pedaqoji əhəmiyyəti çoxşaxəlidir:

- Psixoloji aspekt – uşağın müşahidə və təqlid yolu ilə öyrənməsi;
- Sosial aspekt – cəmiyyətin dəyərlərinin mənimsənilməsi;
- Mənəvi aspekt – şəxsiyyətin formalaşması və dəyərlərin möhkəmlənməsi;
- Pedaqoji aspekt – müəllimin davranışının tərbiyəvi təsiri.

Bu məqalədə nümunənin pedaqoji əhəmiyyəti, onun ibtidai sinif şagirdlərinin tərbiyəsində rolu, psixoloji və sosial mexanizmləri, həmçinin müasir təhsil sisteminə tətbiq imkanları elmi-metodoloji baxımdan təhlil olunacaqdır. Məqsəd nümunənin tərbiyəvi gücünü nəzəri və praktik müstəvidə araşdırmaq, onun pedaqoji prosesdə effektiv tətbiqi üçün tövsiyələr hazırlamaqdır.

Nümunə anlayışının nəzəri əsasları

Nümunə anlayışının nəzəri əsasları pedaqogikanın və psixologiyanın ən mühüm kateqoriyalarından biri kimi qəbul edilir. Pedaqoji ədəbiyyatda “nümunə” termini tərbiyə prosesində şagirdlərin davranışına, dəyərlərinə və sosial münasibətlərinə təsir göstərən model kimi izah olunur. Müəllim, valideyn və ictimai mühitin təqdim etdiyi nümunələr uşaqların sosial-mənəvi inkişafında həlledici rol oynayır. Bu baxımdan nümunə yalnız abstrakt göstəriş deyil, həm də konkret davranış formasıdır. Klassik pedaqoqların əsərlərində nümunənin tərbiyəvi gücü xüsusi vurğulanmışdır. Məsələn, Komenski uşağın təlim-tərbiyəsində müəllimin şəxsiyyət nümunəsini əsas vasitə hesab etmişdir [4]. Pestalozzi isə uşağın mənəvi inkişafında

ailə nümunəsinin rolunu ön plana çəkmişdir [13]. Makarenko isə kollektiv tərbiyə nəzəriyyəsində nümunənin sosial davranışların formalaşmasında həlledici olduğunu göstərmişdir [12].

Psixoloji nəzəriyyələrdə də nümunənin rolu geniş şəkildə araşdırılmışdır. Albert Banduranın sosial öyrənmə nəzəriyyəsinə görə, uşaqlar davranışları müşahidə edir, onları təqlid edir və nəticədə həmin davranışlar onların daxili dəyərlər sisteminə çevrilir [2]. Bu nəzəriyyə ibtidai sinif şagirdlərinin tərbiyəsində nümunənin niyə bu qədər güclü təsirə malik olduğunu izah edir. Piaget-in kognitiv inkişaf nəzəriyyəsi isə göstərir ki, uşaqların düşüncə strukturları müşahidə olunan nümunələr vasitəsilə formalaşır və bu nümunələr onların sosial-mənəvi dəyərləri mənimsəməsinə şərait yaradır [14].

Azərbaycan pedaqoji fikrində də nümunənin rolu hər zaman yüksək qiymətləndirilmişdir. M.F. Axundzadə, Ü.Hacıbəyli və S.Vurğun kimi ziyalıların əsərlərində müəllimin şəxsiyyət nümunəsinin tərbiyədəki əhəmiyyəti vurğulanmışdır. Müasir dövrdə isə bu məsələ daha da aktuallaşır, çünki qloballaşma və informasiya bolluğu uşaqların davranış modellərinə müxtəlif istiqamətlərdən təsir göstərir. Bu şəraitdə pedaqoji nümunənin düzgün seçilməsi və tətbiqi uşağın sağlam sosial inkişafı üçün zəruri şərtə çevrilir [1].

İbtidai sinif şagirdlərinin psixoloji xüsusiyyətləri

İbtidai sinif şagirdlərinin psixoloji xüsusiyyətləri onların tərbiyə prosesində nümunənin qəbul olunma mexanizmlərini anlamaq üçün əsas şərtədir. Bu yaş dövrü, yəni 6–10 yaş aralığı, uşağın kognitiv, emosional və sosial inkişafında kritik mərhələ hesab olunur. Piagenin kognitiv inkişaf nəzəriyyəsinə görə, bu dövrdə uşaqlar “konkret əməliyyatlar” mərhələsinə daxil olur və artıq məntiqi düşünmənin ilkin formalarını mənimsəyirlər. Onlar abstrakt anlayışları tam qavramaqda çətinlik çəksələr də, müşahidə etdikləri nümunələri konkret davranış formaları ilə əlaqələndirə bilirlər [15].

Psixoloji tədqiqatlar göstərir ki, ibtidai sinif şagirdləri sosial-mənəvi dəyərləri daha çox müşahidə və təqlid yolu ilə öyrənirlər. Banduranın sosial öyrənmə nəzəriyyəsi bu prosesi izah edir: uşaqlar davranışları müşahidə edir, onları təqlid edir və nəticədə həmin davranışlar onların daxili dəyərlər sisteminə çevrilir [2]. Bu nəzəriyyə ibtidai sinif şagirdlərinin tərbiyəsində nümunənin niyə bu qədər güclü təsirə malik olduğunu elmi əsaslarla sübut edir.

Emosional inkişaf baxımından bu yaş dövründə uşaqların empatiya bacarıqları formalaşmağa başlayır. Onlar başqalarının hisslərini anlamağa və öz davranışlarını sosial mühitə uyğunlaşdırmağa meyllidirlər. Müəllim və valideyn nümunəsi bu prosesdə mühüm rol oynayır. Əgər uşaqlar müsbət emosional münasibətlər müşahidə edərlərsə, bu, onların öz

davranışlarında da əks olunur. Əksinə, neqativ nümunələr uşağın emosional sabitliyinə mənfi təsir göstərə bilər [6, 117].

Sosial inkişaf baxımından ibtidai sinif şagirdləri artıq kollektivdə davranış qaydalarını öyrənməyə başlayırlar. Sinif mühiti onların sosiallaşma prosesində əsas rol oynayır. Müəllimin sinifdə yaratdığı münasibətlər sistemi, şagirdlər arasında əməkdaşlıq və qarşılıqlı hörmət nümunələri uşaqların sosial bacarıqlarının formalaşmasına birbaşa təsir göstərir. Vygotskinin “yaxın inkişaf zonası” nəzəriyyəsinə görə, uşaqlar sosial mühitdə daha təcrübəli şəxslərin – müəllimlərin və valideynlərin – nümunələri vasitəsilə yeni davranış formalarını mənimsəyirlər [17].

Ailə və ictimai mühit nümunəsi

Ailə və ictimai mühit nümunəsi ibtidai sinif şagirdlərinin tərbiyəsində müəllim nümunəsi qədər mühüm rol oynayır. Uşaqların sosial-mənəvi inkişafı yalnız məktəblə məhdudlaşmır; onlar gündəlik həyatlarında valideynlərin davranışlarını, ailə münasibətlərini və ictimai mühitdəki nümunələri müşahidə edərək öyrənirlər. Valideynlərin söz və davranışlarının uyğunluğu, ailə daxilindəki ünsiyyət formaları və sosial dəyərlərə yanaşmaları uşaqların şəxsiyyət formalaşmasına birbaşa təsir göstərir. Bronfenbrennerin ekoloji sistemlər nəzəriyyəsinə görə, uşağın inkişafı mikrosistem (ailə, məktəb), mezosistem (bu mühitlər arasındakı əlaqələr) və makrosistem (cəmiyyətin dəyərləri) vasitəsilə formalaşır [3]. Bu nəzəriyyə ailə və ictimai mühit nümunəsinin pedaqoji əhəmiyyətini elmi əsaslarla izah edir.

Valideyn nümunəsi uşağın mənəvi keyfiyyətlərinin formalaşmasında həlledici rol oynayır. Əgər valideynlər məsuliyyətli, dürüst və əməksevər davranışlar nümayiş etdirirlərsə, uşaqlar da bu keyfiyyətləri təqlid edərək mənimsəyirlər. Əksinə, valideynlərin laqeyd və ya ziddiyyətli davranışları uşağın tərbiyəsində mənfi təsir göstərə bilər. Müasir tədqiqatlar göstərir ki, valideynlərin müsbət davranış nümunələri uşaqların sosial bacarıqlarını və emosional sabitliyini gücləndirir [5, 487–496].

İctimai mühitin təsiri isə daha genişdir. Uşaqlar televiziya, internet, sosial şəbəkələr və dost çevrəsi vasitəsilə müxtəlif davranış modelləri ilə tanış olurlar. Bu nümunələrin bəziləri müsbət, bəziləri isə neqativ ola bilər. Ona görə də pedaqoji prosesdə ictimai mühitin təsirini nəzərə almaq vacibdir. Müasir dövrdə uşaqların sosial şəbəkələrdə gördükləri nümunələr onların dəyərlər sisteminə birbaşa təsir göstərir. Bu baxımdan valideyn və müəllimlər uşaqlara düzgün nümunələr təqdim etməklə ictimai mühitin neqativ təsirlərini balanslaşdırmalıdırlar [11].

Milli-mənəvi dəyərlərin qorunmasında da ailə və ictimai mühit nümunəsi mühüm rol oynayır. Azərbaycan pedaqoji ənənəsində ailə hər zaman tərbiyənin əsas ocağı hesab edilmişdir.

Validəynlərin milli-mənəvi dəyərlərə sadıqlıyı uşaqların da bu dəyərləri mənimsəməsinə şərait yaradır. Müasir təhsil strategiyalarında da ailə və ictimai mühitin pədaqoji nümunəsi xüsusi vurğulanır [1].

Nümunənin tərbiyəvi mexanizmləri

Nümunənin tərbiyəvi mexanizmləri ibtidai sinif şagirdlərinin sosial-mənəvi inkişafını izah edən əsas pədaqoji kateqoriyalardan biridir. Bu mexanizmlər uşaqların müşahidə, təqlid, emosional təsir və sosiallaşma prosesləri vasitəsilə davranış modellərini mənimsəməsinə təmin edir. Banduranın sosial öyrənmə nəzəriyyəsinə görə, uşaqlar davranışları müşahidə edir, onları təqlid edir və nəticədə həmin davranışlar onların daxili dəyərlər sisteminə çevrilir [2]. Bu mexanizm ibtidai sinif şagirdlərinin tərbiyəsində nümunənin niyə bu qədər güclü təsirə malik olduğunu izah edir.

Müşahidə mexanizmi uşağın öyrənmə prosesində əsas rol oynayır. Uşaqlar müəllimlərin, valideynlərin və ictimai mühitin davranışlarını müşahidə edərək həmin davranışları öz həyatlarında tətbiq etməyə başlayırlar. Təqlid mexanizmi isə müşahidə olunan davranışların praktik şəkildə mənimsənilməsinə təmin edir. Bu prosesdə müsbət nümunələrin gücü daha çoxdur, çünki uşaqlar mükafatlandırılan və sosial baxımdan qəbul olunan davranışları təqlid etməyə meyllidirlər [8].

Emosional təsir mexanizmi də nümunənin tərbiyəvi gücünü artırır. Uşaqlar müşahidə etdikləri davranışlara emosional reaksiya verirlər. Əgər davranış müsbət emosional təsir doğurursa, uşaqlar onu daha tez mənimsəyirlər. Əksinə, neqativ emosional təsir nümunənin qəbul olunmasını çətinləşdirir. Bu baxımdan müəllim və valideynlərin uşaqlara göstərdikləri münasibət nümunələri onların emosional inkişafına birbaşa təsir göstərir [6].

Sosiallaşma mexanizmi isə nümunənin tərbiyəvi gücünü cəmiyyət kontekstində izah edir. Uşaqlar sinifdə, ailədə və ictimai mühitdə gördükləri nümunələr vasitəsilə sosial qaydaları, dəyərləri və normaları mənimsəyirlər. Viqotskinin “yaxın inkişaf zonası” nəzəriyyəsinə görə, uşaqlar sosial mühitdə daha təcrübəli şəxslərin nümunələri vasitəsilə yeni davranış formalarını öyrənirlər [17]. Bu mexanizm nümunənin pədaqoji əhəmiyyətini daha da gücləndirir.

Pozitiv və neqativ nümunələrin təsiri də xüsusi qeyd olunmalıdır. Pozitiv nümunələr uşağın sosial-mənəvi inkişafını gücləndirir, məsuliyyət, əməksevərlik və dürüstlük kimi keyfiyyətləri formalaşdırır. Neqativ nümunələr isə uşağın davranışında mənfi təsirlər yarada bilər. Ona görə də pədaqoji prosesdə nümunələrin seçilməsi və tətbiqi xüsusi diqqət tələb edir. Müəllim və valideynlər uşaqlara təqdim etdikləri nümunələrin pədaqoji nəticələrini nəzərə almalı və tərbiyəvi prosesdə ardıcıl, müsbət davranış modelləri göstərməlidirlər [5].

Müasir təhsil sistemində nümunənin tətbiqi

Müasir təhsil sistemində nümunənin tətbiqi ibtidai sinif şagirdlərinin tərbiyəsində pedaqoji prosesin əsas istiqamətlərindən biri kimi qəbul olunur. Kurikulum yanaşmaları, dərslər metodikası və müəllim hazırlığı prosesində nümunənin rolu xüsusi vurğulanır. Müasir təhsil proqramları yalnız bilik ötürməyə deyil, həm də sosial-mənəvi dəyərlərin formalaşmasına yönəlmişdir. Bu baxımdan nümunə şagirdlərin davranışlarının formalaşmasında əsas vasitə kimi çıxış edir [7].

Kurikulum çərçivəsində nümunənin tətbiqi müxtəlif metodlarla həyata keçirilir. Məsələn, rol oyunları, situasiya təhlili və layihə işləri şagirdlərə müsbət davranış nümunələrini praktik şəkildə mənimsəməyə imkan yaradır. Bu metodlar şagirdlərin həm kognitiv, həm də sosial bacarıqlarını inkişaf etdirir. Müəllimlər dərslər prosesində öz davranışları ilə nümunə göstərməklə yanaşı, şagirdlərə real həyat nümunələri təqdim edirlər. Bu, uşaqların abstrakt dəyərləri konkret davranış formaları ilə əlaqələndirməsinə şərait yaradır [10, 365-379].

Müəllim hazırlığında da nümunə faktorunun nəzərə alınması vacibdir. Müəllimlərin pedaqoji təlimində onların şəxsiyyət nümunəsi, etik davranışları və sosial münasibətləri xüsusi diqqət mərkəzində olmalıdır. Müasir pedaqoji tədqiqatlar göstərir ki, müəllimlərin öz davranışları ilə verdikləri nümunələr şagirdlərin motivasiyasına və öyrənmə nəticələrinə birbaşa təsir göstərir [9].

Beynəlxalq təcrübə də nümunənin pedaqoji əhəmiyyətini təsdiq edir. Finlandiya, Yaponiya və Sinqapur kimi ölkələrin təhsil sistemlərində müəllim nümunəsi və sosial-mənəvi dəyərlərin ötürülməsi xüsusi vurğulanır. Bu ölkələrdə ibtidai siniflərdə şagirdlərin tərbiyəsi yalnız nəzəri biliklərlə deyil, həm də nümunəyə əsaslanan praktik fəaliyyətlərlə həyata keçirilir. Bu təcrübə göstərir ki, nümunənin pedaqoji tətbiqi şagirdlərin sosial bacarıqlarını gücləndirir və onların cəmiyyətə inteqrasiyasını asanlaşdırır [16].

Azərbaycan təhsil sistemində də müasir kurikulum yanaşmaları nümunənin pedaqoji əhəmiyyətini nəzərə alır. İbtidai siniflərdə tətbiq olunan yeni metodlar – qrup işi, layihə fəaliyyəti və interaktiv dərslər formaları – şagirdlərə müsbət davranış nümunələrini mənimsəməyə imkan yaradır. Müəllimlərin pedaqoji fəaliyyətində nümunə faktoru xüsusi vurğulanmalı və təhsil siyasətində bu istiqamətə daha çox diqqət ayrılmalıdır [1].

Nəticə

İbtidai sinif şagirdlərinin tərbiyəsində nümunənin pedaqoji əhəmiyyəti çoxşaxəli və həlledici xarakter daşıyır. Müəllim, valideyn və ictimai mühitin təqdim etdiyi davranış modelləri uşaqların sosial-mənəvi inkişafında əsas rol oynayır. Psixoloji nəzəriyyələr – Banduranın sosial öyrənmə nəzəriyyəsi, Piaget-in kognitiv inkişaf nəzəriyyəsi və Vygotskinin sosial inkişaf yanaşması – göstərir ki, uşaqlar müşahidə, təqlid və emosional təsir mexanizmləri

vasitəsilə davranışları mənimsəyirlər. Bu mexanizmlər nümunənin tərbiyəvi gücünü izah edən elmi əsaslardır.

Müəllim nümunəsi şagirdlərin motivasiyasını, öyrənməyə marağını və sosial münasibətlərini formalaşdırır. Valideyn nümunəsi uşağın ailə mühitində milli-mənəvi dəyərləri mənimsəməsinə şərait yaradır. İctimai mühit nümunəsi isə uşağın cəmiyyətə inteqrasiyasını təmin edir. Pozitiv nümunələr uşağın məsuliyyət, əməksevərlik və dürüstlük kimi keyfiyyətlərini gücləndirir, neqativ nümunələr isə mənfi davranışlara səbəb ola bilər.

Müasir təhsil sistemində nümunənin tətbiqi kurikulum yanaşmaları, interaktiv metodlar və beynəlxalq təcrübə ilə daha da gücləndirilmişdir. Bu, şagirdlərin yalnız bilik deyil, həm də sosial-mənəvi dəyərləri mənimsəməsinə təmin edir. Azərbaycan pedaqoji ənənəsində də nümunə hər zaman tərbiyənin əsas şərti hesab edilmişdir və bu gün də öz aktuallığını qoruyur.

Beləliklə, nümunə ibtidai sinif şagirdlərinin tərbiyəsində pedaqoji prosesin mərkəzi elementi kimi çıxış edir. Onun pedaqoji əhəmiyyəti uşağın şəxsiyyət formalaşmasında, sosiallaşmasında və milli-mənəvi dəyərlərin mənimsənilməsində həlledici rol oynayır. Bu səbəbdən, müasir təhsil siyasətində və pedaqoji praktikada nümunənin seçilməsi və tətbiqi xüsusi diqqət tələb edir.

Ədəbiyyat

1. Əlizadə Ə., (2015), Müasir pedaqogika: nəzəriyyə və təcrübə, Bakı, Təhsil Nəşriyyatı, 420 s.
2. Bandura A., (1977), Social learning theory, Englewood Cliffs, NJ, Prentice Hall, 247 s.
3. Bronfenbrenner U., (1979), The ecology of human development: Experiments by nature and design, Cambridge, MA, Harvard University Press, 330 s.
4. Comenius J. A., (1896), The great didactic of John Amos Comenius (M. W. Keatinge, Trans.), London, Adam and Charles Black, 468 s.
5. Darling N., & Steinberg L., (1993), Parenting style as context: An integrative model, Psychological Bulletin, 113 (3), s. 487–496.
6. Eisenberg N., Spinrad T. L., & Morris A. S., (2014), Moral cognitions and prosocial responding in adolescence, In R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds.), Handbook of adolescent psychology (pp. 117–153), Hoboken, NJ, Wiley.
7. Fullan M., (2016), The new meaning of educational change (5th ed.), New York, Teachers College Press, 298 s.
8. Grusec J. E., & Hastings P. D., (Eds.). , (2015), Handbook of socialization: Theory and research (2nd ed.), New York, Guilford Press, 718 s.

9. Hattie J., (2009), Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement, London, Routledge, 392 s.
10. Johnson D. W., & Johnson R. T. , (2009), An educational psychology success story: Social interdependence theory and cooperative learning. Educational Researcher, 38(5), s. 365–379.
11. Livingstone S. , (2009), Children and the internet, Cambridge, Polity Press, 301 s.
12. Makarenko A. S., (1988), The collective and the individual, Moscow, Progress Publishers, 320 s. (Original work published 1935).
13. Pestalozzi J. H., (1898/1977), How Gertrude teaches her children, Syracuse, NY, C.W. Bardeen / Washington, D.C.: University Publications of America, 391–765 s.
14. Piaget J., (1932/1999), The moral judgment of the child, London, Routledge, 428 s.
15. Piaget J., (1952/1999), The origins of intelligence in children, New York, International Universities Press, 419 s.
16. Sahlberg P., (2011), Finnish lessons: What can the world learn from educational change in Finland? New York: Teachers College Press, 167 s.
17. Vygotsky L. S., (1978), Mind in society: The development of higher psychological processes, Cambridge, MA, Harvard University Press, 159 s.

THE PEDAGOGICAL SIGNIFICANCE OF EXAMPLE: ITS ROLE IN THE UPBRINGING OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

F.E. Aghayeva

Azerbaijan University, Ceyhun Hajibeyli.71, Baku, Azerbaijan

Abstract. This article explores the pedagogical significance of example and its role in the upbringing of primary school students. It analyzes the impact of teachers, parents, and social environment as behavioral models on children's socio-moral development. Psychological theories such as Bandura's social learning theory, Piaget's cognitive development theory, and Vygotsky's socio-cultural approach are presented as key frameworks explaining the mechanisms of example in education. The study highlights both national pedagogical traditions and modern applications of example in contemporary educational systems.

Keywords: Example, pedagogy, primary school, upbringing, social development.